

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2020.1\(55\).41-48](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2020.1(55).41-48)
 УДК: 364.35:061.2](477)

Підлипна Р.П.

РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТІВ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Дослідження присвячено обґрунтуванню та інструментальному моделюванню інституційного регулювання недержавних пенсійних систем України в сучасних соціально-економічних умовах. Показано залежність обсягу цільових довгострокових пенсійних заощаджень від рівня доходів населення. Визначено механізм реалізації недержавного пенсійного забезпечення. Визначено територіальну диференціацію недержавних пенсійних установ, узагальнено соціально-економічні показники їх діяльності за останні роки. Охарактеризовано особливості накопичення та використання пенсійних активів недержавних пенсійних фондів, механізми захисту капіталів зі сторони державних інституцій. Показано види, особливості та можливості пенсійних виплат недержавними установами. З'ясовано роль діджиталізації для ефективного розвитку недержавного інструментарію пенсійного забезпечення. Доведено, що інституційне регулювання схем недержавного пенсійного забезпечення та узгодження використання відповідного інструментарію та контролю з функціями ризик-менеджменту сприяє кращому захисту інтересів учасників пенсійних програм.

Ключові слова: соціальний захист, пенсійне реформування, недержавне пенсійне забезпечення, пенсійне страхування, ринки капіталу, фінансові інструменти.

Постановка проблеми. Пенсійне забезпечення в Україні є основною складовою системи соціального захисту і може вважатися досконалим лише тоді, коли національна пенсійна система стане фінансово стабільною і захищеною від ризиків, що є невід'ємним завданням забезпечення соціальної сфери. Значну увагу до проблем пенсійного страхування виявляють такі державні установи та організації національного рівня, як Пенсійний фонд України (ПФУ), Міністерство соціальної політики, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Національна академія наук, Інститут стратегічних досліджень, Державна служба статистики тощо, так і міжнародні організації, а саме Організація Об'єднаних Націй, Світовий банк, Міжнародна організація праці тощо. Започаткована реформа пенсійного страхування в Україні нині характеризується реальними показниками, що дозволяють робити висновки про її ефективність та доцільність реалізації. Загалом діюча система загальнообов'язкового державного пенсійного забезпечення в Україні ґрунтується на засадах солідарності й виплаті пенсій із бюджету ПФУ. Що стосується недержавного пенсійного забезпечення, то досвід попередніх років функціонування фінансових інституцій сформу-

вав у населення психологію недовіри до фінансових установ, що значно ускладнює інституційну модель розробки інструментів становлення і запровадження накопичувальної складової пенсійної системи і обумовлює актуальність і доцільність їх дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широкий спектр проблем функціонування та розвитку пенсійного забезпечення, впровадження методів, механізмів, інструментів та засобів державного регулювання цієї соціальної системи держави досліджено у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед досліджень останніх років особливо цінними з огляду на обрану проблематику є наукові праці Н. Мартиненко [1], яка розглядала питання залучення додаткових резервів в управління пенсійною системою, для корекції керуючого впливу, проектування оргструктур та створення механізмів випереджаючого розвитку, які будуть допомагати управлінській системі оновлюватися й отримувати можливість прогресивного розвитку принципів функціонування механізмів державного управління пенсійною системою України. Проблеми та напрямки реформування пенсійної системи в Україні активно досліджували Я. Дробот, Н. Резніченко [2], які надали дієві пропозиції щодо реформування солідарної, створення накопичувальної і розвитку системи добровільного пенсійного забезпечення, а також обґрунтували необхідність підвищення її фінансової стійкості і пошуку нових джерел фінансування. Етапізація пенсійного реформування в Україні була в центрі досліджень

© Підлипна Р. П. д.е.н., проф. кафедри обліку та оподаткування, Ужгородський торговельно-економічний інститут Київський національний торговельно-економічний інститут, Ужгород, тел. 050-907-20-35, E-mail: radmila2008 @ukr.net

Т. Ставерської та І. Шевчук [3], які на основі представленого аналізу запропонували власне бачення можливих векторів пенсійного реформування. Рекомендації щодо упровадження накопичувальної пенсійної системи надала І. Загреба [4], яка виявила, що накопичувальна система може бути драйвером для модернізації вітчизняної економіки в цілому. Можливості та пріоритети структурних змін згідно із завданнями Цілей сталого розвитку ООН досліджували Ю. Турянський, І. Свидрук та О. Клепанчук [5]. Ці науковці довели, що інституційне реформування має стратегічно орієнтуватись на використання ефекту «цифрових дивідендів» та недопущення критичних цифрових розривів з країнами, що стабільно розвиваються в інноваційно-креативному векторі. Аналізу досвіду європейських країн щодо реформування пенсійної системи у контексті можливості його застосування в реаліях сучасної України присвячено наукові дослідження О. Вишневської [6], В. Толуб'яка та В. Горина [7]. Ними не лише розкрито базові підходи до побудови пенсійних систем різних країн, але і критично оцінено їх вдалі конструктивні рішення, переваги і проблеми, а також визначено можливість провадження накопичувальної складової пенсійної системи та використання зарубіжного досвіду при реформуванні пенсійної системи в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукові здобутки перелічених дослідників сформували теоретико-методологічні засади інституційного розвитку пенсійної системи в ринково орієнтованих

економіках. Однак обґрунтування концептуальних засад, принципів, стратегічних пріоритетів, механізмів, методів і засобів державного регулювання у сфері модернізації та розвитку системи пенсійного страхування, особливо в умовах поєднання цих завдань із проблемами необхідності посилення соціальної орієнтованості системи національного господарства, наростання кризових явищ в економіці, низької ефективності програм і продуктів соціального страхування, вимагає системного наукового підходу до визначення стимулів та інструментів підвищення соціальної та фінансово-економічної ефективності системи пенсійного забезпечення.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та інструментальному моделюванні інституційного регулювання недержавних пенсійних систем України в сучасних соціально-економічних умовах.

Опис основного матеріалу дослідження. Сучасний стан функціонування вітчизняної соціальної системи свідчить, що лише загальнообов'язкове соціальне страхування не в змозі повною мірою протистояти наявним соціальним ризикам, тому альтернативою залишається недержавне соціальне страхування загалом та недержавне пенсійне забезпечення зокрема. Розглядаючи співвідношення між видами пенсійного забезпечення у різних країнах, приходимо до висновку, що воно, насамперед, залежить від обраного в конкретній країні типу пенсійної системи (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл країн за типами систем пенсійного страхування [8]

Тип системи пенсійного забезпечення	Зміст	Країни, в яких функціонує система
Однорівнева система	Солідарна	Німеччина, Швеція, Швейцарія, Словаччина, Румунія
	Накопичувальна	Болівія
Дворівнева система	Паралельно діють державна (солідарна) та недержавна (накопичувальна) системи	Франція, Великобританія, Данія, Нідерланди, США, Чилі, Австралія
Трирівнева система	Перший рівень – обов'язкова солідарна пенсійна система; другий рівень – обов'язкова накопичувальна пенсійна система; третій рівень – добровільна накопичувальна пенсійна система	Латвія, Угорщина, Казахстан, Польща, Хорватія, Україна

Тісна залежність обсягу цільових довгострокових пенсійних заощаджень від рівня доходів населення підтверджується статистичними порівняннями Європейського Центрального Банку щодо співвідношення їх обсягів до ВВП у країнах Єврозони [9]. Якщо у країнах з високим рівнем середньодушового

доходу населення (Люксембурзі, Нідерландах, Ірландії, Франції, Бельгії, Німеччині) таке співвідношення сягає від 80 до 350%, то у країнах з порівняно низьким середньодушовим доходом (Греції, країнах Балтії, Словаччині тощо) відповідне співвідношення коливається в діапазоні від 10 до 25%.

Отож, можна стверджувати, що в Україні процеси накопичення пенсійних заощаджень та залучення учасників до систем недержавного пенсійного забезпечення будуть повільними і тривалими. Система недержавного пенсійного забезпечення становить третій рівень системи пенсійного забезпечення в Україні. Її основу становлять недержавні пенсійні фонди (НПФ), які займаються виключно цією діяльністю та не мають на меті одержання прибутку. Суттєвою проблемою реформування вітчизняної пенсійної системи є брак довіри громадян до організацій – надавачів фінансових послуг. Абсолютна більшість українських громадян довіряють тільки Пенсійному фонду України

(ПФУ) та державним банкам, тоді як приватним банкам – лише 15%, страховим компаніям – 11%, інвестиційним фондам – 6%, а НПФ – 5% громадян України [1].

Система недержавного пенсійного забезпечення, як елемент системи накопичувального пенсійного забезпечення, ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових пенсійних виплат. Спосіб здійснення недержавного пенсійного забезпечення різниться залежно від суб'єктів його реалізації (табл. 2).

Таблиця 2

Механізм реалізації недержавного пенсійного забезпечення

Суб'єкти	Спосіб здійснення
Недержавні пенсійні фонди	шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів відповідно до законодавства
Страхові організації	шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду відповідно законодавства
Банківські установи	шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, що встановлюється згідно із законодавством.

Відкритий НПФ – це юридична особа, учасниками якої є фізичні особи, а засновниками – одна чи кілька юридичних осіб з урахуванням обмежень, встановлених для бюджетних

організацій. Такий НПФ дозволяє отримати максимально широке коло вкладників та учасників. У 2019 р. в ЄДРПОУ містилася інформація про 75 НПФ (табл. 3).

Таблиця 3

Рейтинг топ-10 відкритих НПФ України у 2019 р. [10]

Назва НПФ	Чиста вартість активів (млн грн)	Сума пенсійних внесків (млн грн)	Кількість учасників (тис. осіб)
Емерит-Україна	171,2	66,7	70,8
Приват Фонд	161,6	107,2	49,1
ОТП Пенсія	148,5	52,3	45,1
Фармацевтичний	117,4	67,6	1,3
Династія	69,9	4,4	40
ВСІ	63,6	56,5	55
Україна	54,6	44,4	4,5
Соціальний стандарт	42,6	26,4	4,3
Український пенсійний фонд	40,1	0,8	0,4
Соціальна перспектива	31,6	12,6	14,7

Корпоративний пенсійний фонд може бути заснований тільки юридичною особою, що є роботодавцем (або кількома юридичними особами), для участі в ньому своїх працівників. До такого фонду можуть приєднуватися роботодавці-платники. Учасниками корпоративного НПФ можуть бути виключно фізичні особи, які перебувають або перебували у трудових відносинах з роботодавцями-засновниками та роботодавцями-платниками

цього фонду. Професійний НПФ може бути заснований об'єднанням юридичних осіб-роботодавців, об'єднанням фізичних осіб, включаючи професійні спілки, або фізичними особами, пов'язаними за родом їх професійної діяльності.

Територіальний розподіл НПФ представлено на рис. 1. За даними ПФУ, у 2018 р. в Україні нараховувалося 846,2 тисяч учасників НПФ, у 2019 р. їх кількість збільшилась до 860,8 тисяч.

Пенсійні виплати отримують 82,7 тис. осіб (9,6% загальної кількості учасників), сума пенсійних внесків у 2019 р. склала 2071,9 млн.грн, що на 6,9% більше відповідних показників попереднього року [11].

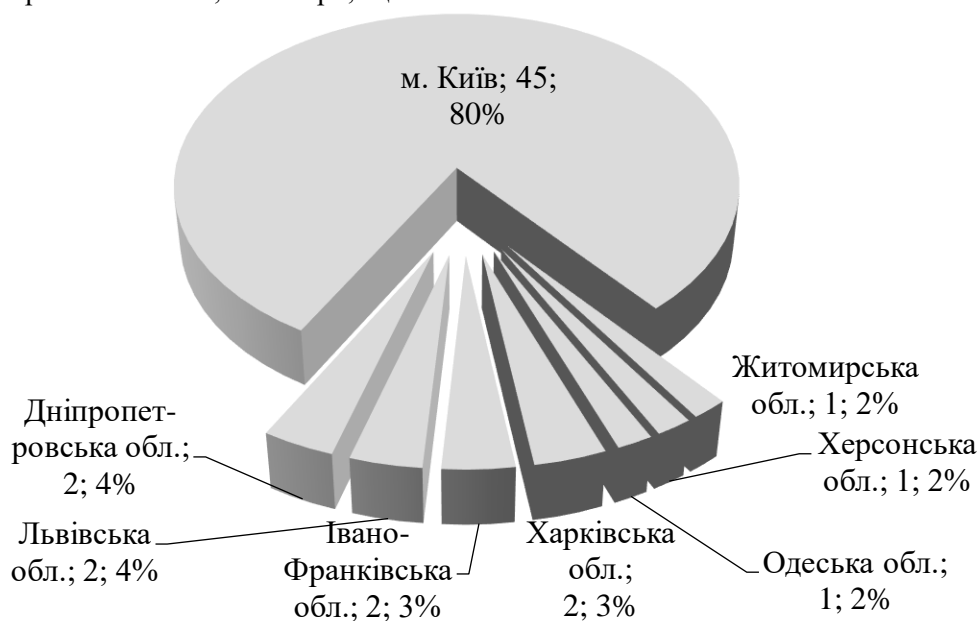

Рис. 1. Територіальний розподіл НПФ у 2019 р. [10]

Водночас, це не дозволяє стверджувати про серйозні добутки недержавної пенсійної системи. Так, на початок 2020 р. НПФ було акумульовано 2745,2 млн. грн. (лише близько 3 тис. грн. в розрахунку на одного учасника). Крім того, у 2018-2019 рр. задекларована номінальна середньорічна дохідність по системі складала 9,6%, тоді як реальна дохідність, з урахуванням інфляційної складової, була від'ємною (-8,1%), що фактично свідчить про неспроможність НПФ якісно генерувати довгострокові інвестиційні доходи [12]. Отож, розвиток цієї системи пенсійного забезпечення українців гальмується через низку внутрішніх і зовнішніх

несприятливих чинників, зокрема через несприятливу макроекономічну ситуацію, нерозвинутість ринків капіталу, відсутність дієвих фінансових інструментів, низький рівень доходів населення, ментальні проблеми із пенсійними заощадженнями, недостатністю інформації про функціонування недержавних пенсійних моделей.

Пенсійний фонд для забезпечення своєї діяльності користується послугами осіб, визначених законодавством на підставі відповідних договорів, які укладаються з цими особами радою фонду (табл. 4).

Таблиця 4

Адміністрування та управління НПФ

Процес	Суб'єкти	Підстава
Адміністрування	Професійний адміністратор	Договір
	Юридична особа – одноосібний засновник корпоративного пенсійного фонду	Рішення про самостійне здійснення адміністрування такого фонду
	Компанія з управління активами	Договір
Управління	Компанія з управління активами	Договір
	Банк щодо активів створеного ним корпоративного пенсійного фонду	-
	Професійний адміністратор	Договір
Зберігання активів	Банк	Договір

Пенсійні активи НПФ формуються за рахунок пенсійних внесків (рис. 2) та прибутку (збитку)

від інвестування пенсійних внесків.

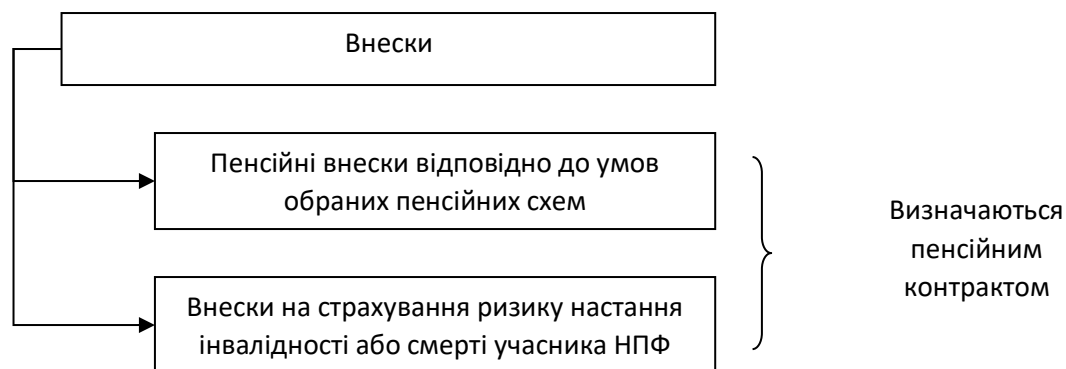

Рис. 2. Внески на недержавне пенсійне страхування

Розмір пенсійних внесків на недержавне пенсійне страхування визначається:

- а) для учасників – у пенсійному контракті;
- б) для роботодавців-платників, засновників корпоративного або професійного пенсійного фонду може визначатися у колективному договорі;
- в) для фізичних осіб, що прийняли рішення щодо перерахування пенсійних внесків з накопичувальної частини до недержавних пенсійних фондів – згідно із законодавством про загальнообов’язкове державне пенсійне забезпечення фізичні особи можуть сплачувати пенсійні внески як у готівковій, так і у безготівковій формах, а юридичні особи – лише у безготівковій, на поточні рахунки недержавних пенсійних фондів у зберігача.

Пенсійні активи не можуть бути предметом застави і на них не може бути застосована конфіскація або звернене стягнення за зобов’язаннями засновників пенсійного фонду, роботодавців-платників, осіб, що здійснюють управління активами пенсійного фонду, адміністратора, зберігача такого фонду та страхової організації, з якою укладено договір страхування довічної пенсії учасником відповідного пенсійного фонду або договір страхування ризику настання інвалідності чи смерті учасника фонду. Пенсійні активи, що накопичуються у пенсійному фонді, можуть бути використані виключно для цілей інвестиційної діяльності фонду, виконання зобов’язань фонду перед його учасниками та оплати витрат,

пов’язаних із здійсненням недержавного пенсійного забезпечення.

Роботу НПФ контролюють Нацбанк, Нацкомісія з цінних паперів та фондового ринку, Нацкомісія з державного регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Особливістю діяльності НПФ є неможливість проголошення його банкрутом. Для ліквідації передбачена спеціальна процедура, що передбачає контрольоване переведення накопичень учасників до інших НПФ. Дієвим механізмом захисту грошей учасників є жорстке лімітування можливостей вкладення пенсійних капіталів. Наприклад на банківські депозити може піти не більше 40% пенсійних коштів, в цінні папери одного емітенту – не більше 5% активів.

НПФ здійснюють різні види пенсійних виплат (рис. 3). Розміри пенсійних виплат визначаються з огляду на суми пенсійних коштів, що обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду, тривалості виплати та формули розрахунку величини пенсії на визначений строк згідно з методикою, затвердженою Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України. Адміністратор планує обсяг грошових коштів, необхідних для здійснення пенсійних виплат учасникам фонду відповідно до укладених пенсійних контрактів, та надає відповідну інформацію особам, що здійснюють управління пенсійними активами цього фонду в порядку, визначеному договором про управління активами.

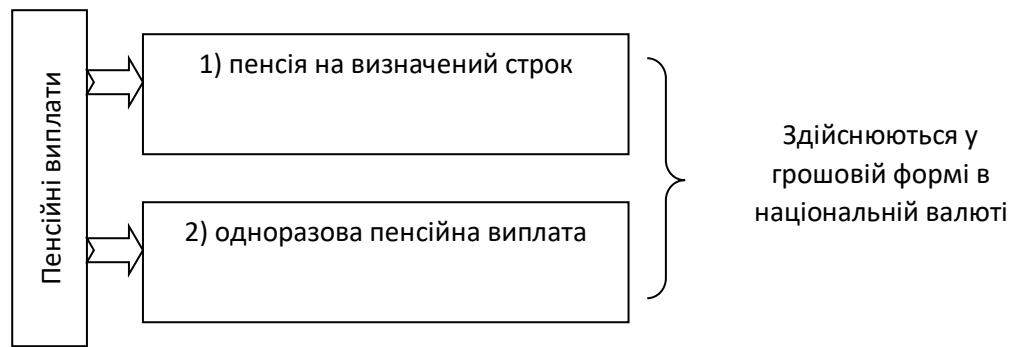

Рис. 3. Види пенсійних виплат НПФ

Загальними підставами для здійснення пенсійних виплат НПФ є: досягнення учасником фонду пенсійного віку (який може відрізнятись від законодавчо встановленого, до 10 років), визнання учасника інвалідом або медичного підтвердження критичного стану здоров'я, виїзд на постійне проживання за межі України, а також смерть учасника фонду.

Виплата пенсії на визначений строк з НПФ розпочинається з дня досягнення учасником фонду віку, визначеного в його заяві, із здійсненням першої виплати протягом 45 робочих днів. Така виплата здійснюється за бажанням учасника фонду або на вимогу учасника фонду, який укладав пенсійний контракт на страхування довічної пенсії, з дня виникнення у нього права на виплату, з дня виникнення у нього права на виплату, якщо придбання довічного ануїтету може негативно вплинути на розмір пенсійних виплат.

Пенсійна виплата, що здійснюється одноразово, визначається, виходячи із суми пенсійних коштів, які обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду та провадиться протягом п'яти робочих днів після отримання відповідної заяви та необхідних документів, які підтверджують право на отримання такої виплати.

Довічні пенсії (довічні ануїтети) виплачуються учасникам фондів страховими організаціями, з якими ці учасники уклали договір страхування довічної пенсії, за рахунок грошових коштів, перерахованих страховій організації після настання пенсійного віку, визначеного учасником фонду відповідно до законодавства, з НПФ на основі довідки, отриманої в адміністратора про обсяг належних йому пенсійних коштів. Учасник фонду повідомляє адміністратора про обрану ним

страхову організацію та подає письмову заяву про перерахування до цієї страхової організації належних йому пенсійних коштів, частково чи повністю за бажанням учасника. Страхова організація розраховує розмір довічної пенсії на основі актуарних розрахунків. Пенсійні кошти перераховуються страховій організації у сумі, визначеній в заяві учасника фонду, виходячи із суми, облікованої на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду на день настання визначеного ним пенсійного віку.

Особливістю укладання угод з НПФ є можливість успадкування пенсійних коштів спадкоємцями згідно з цивільним законодавством України. Спадкоємець, який прийняв спадщину, зобов'язаний протягом двох місяців після закінчення строку для прийняття спадщини подати адміністратору заяву про оформлення права на спадщину.

Система недержавного пенсійного забезпечення протягом останніх років розвивається досить незначними темпами, що пов'язано із такими проблемами, як недосконала законодавча база, нестабільна економіко-політична ситуація, демографічні проблеми, недовіра населення до НПФ, значне навантаження обов'язкового загальнодержавного пенсійного страхування на юридичних осіб, відсутність єдиної системи розвитку і підтримки інститутів НПФ тощо.

Одним з основних недоліків реформування пенсійної системи України є відсутність комплексної оцінки проведення реформ і визначення системного механізму реалізації. Так, якщо розглядати визначену проблему реформування пенсійного страхування – старіння населення і шляхи її подолання, можна розглянути два механізми (табл. 5).

Таблиця 5

Трансформація заходів реформування пенсійного страхування

Проблема	Заходи		Наслідки
Старіння населення	Проведені заходи	Збільшення пенсійного віку	Трансформація видатків зі збільшенням загального фонду соціальних видатків ; погіршення демографічної ситуації; посилення соціальної нерівності населення; тощо.
Пільгові пенсії та їх необґрунтованість		Зменшення видів пенсійних виплат	
Старіння населення	Трансформовані заходи в контексті державного регулювання соціального страхування	Збільшення пенсійного віку з врахуванням рівня та сфер зайнятості;	Трансформація видатків без збільшення загального фонду соціальних видатків; поліпшення демографічної ситуації; «згладження» соціальної нерівності населення; тощо.
Пільгові пенсії та їх необґрунтованість		Об'єктивний перерозподіл виплат згідно з принципами солідарності пенсійного страхування. При застосуванні 2-го рівня загальнообов'язкового державного пенсійного страхування провести ранжування часток 1-го і 2-го рівнів пенсійного забезпечення для «привілейованих» соціальних виплат з врахуванням їх величини.	

Удосконалення системи управління НПФ в контексті захисту пенсійних накопичень має спрямовуватись на компоненти, відповідальні за управління ризиками та внутрішній аудит, призначенням яких є захист від ризиків та здійснення внутрішнього контролю.

Для ефективного розвитку недержавного інструментарію пенсійного забезпечення неабияке значення мають і процеси осучаснення і діджиталізації адміністрування. З вересня 2019 р. ПФУ було впроваджено (у тестовому режимі) електронний сервіс у вигляді мобільного додатку «Пенсійний фонд», який дозволяє доступ до сервісів зі смартфонів та планшетів. Основні можливості діджиталізації пенсійного забезпечення стосуються, звичайно, інструментів доступу до масивів інформації, які диференційовано за ступенем доступу: для застрахованих осіб передбачено можливість ознайомлення з відомостями з Реєстру застрахованих осіб (анкетні дані, інформація про заробітну плату, сплачені страхові внески, набутий страховий стаж). Водночас, пенсіонери отримують можливість переглядати на мобільних екранах відомості з електронної пенсійної справи. Всі громадяни України мають можливість доступу до інформаційних потоків щодо опрацювання звернень до ПФУ, верифікації документів і довідок, сфор-

мованих в особистому електронному кабінеті.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Реальна оцінка сучасного стану вітчизняної системи соціального страхування та світова практика реалізації реформ у цій сфері ще раз підкреслюють важливість проведення пенсійної реформи. Необхідно нагально завершити реформу в сфері соціального страхування, створивши ефективно діючу накопичувальну пенсійну систему та запровадити ефективну схему недержавного пенсійного забезпечення. Застосування подібної моделі в Україні дасть можливість, по-перше, сформувати систему органів корпоративного управління з чітко визначеними фідуціарними обов'язками і відповідальністю перед учасниками НПФ та, по-друге, впровадити орієнтовану на захист інтересів учасників сучасну систему управління НПФ з відповідним інструментарієм внутрішнього контролю, функціями ризик-менеджменту і внутрішнього аудиту та можливостями гнучкого застосування інсорсингу чи аутсорсингу відповідно до потреб управління. Подальші дослідження варто продовжувати у напрямку розробки систем управління НПФ, здатних запобігати агентським ризикам, а також зміні моделі організації діяльності з накопичувального пенсійного забезпечення.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мартиненко Н. Розвиток пенсійної системи України: поняття та сутність. *Теорія та історія державного управління*. 2017. № 3 (34). С. 55-61.
2. Дробот Я. В., Резніченко Н. В. Проблеми та напрямки реформування пенсійної системи в Україні. *Фінансовий простір*. 2016. № 1 (21). С. 63-66.
3. Ставерська Т. О., Шевчук І. Л. Етапи пенсійної реформи в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 13.

С. 1221-1228.

4. Загребя І. І. Реформування пенсійної системи та його вплив на інвестиційну привабливість України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20. Ч. 1. С. 159-163.

5. Турянський Ю. І., Свидрук І. І., Клепанчук О. Ю. Діджиталізація внутрішнього ринку України як інструмент досягнення цілей сталого розвитку. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 4 (66). С. 35-45. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-66-5>.

6. Вишнеvsька О. А. Пенсійна реформа: зарубіжний розвиток для України. *Механізми державного управління*. 2016. № 8 (34). С. 42-48. DOI: <https://doi.org/10.15421/151639>.

7. Толуб'як В. С., Горин В. П. Зарубіжний досвід пенсійних реформ: уроки та висновки для України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2016. Вип. 10. С. 765-771.

8. Коваль О.П. *Пенсійний вік: іноземний досвід та вітчизняні реалії*: аналіт. доповідь. Київ: НІСД, 2013. 37 с.

9. D'Addio A., Roger M., Savignac F. *Pensions and household savings: cross-country heterogeneity in Europe*. European Central Bank Working Paper Series. 2020. № 2372. 60 p. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2372~2565732234.en.pdf> (дата звернення 26.02.2020).

10. Нацкомфінпослуг. *Комплексна інформаційна система*. URL: <https://kis.nfp.gov.ua/> (дата звернення 26.02.2020).

11. Пенсійний фонд України. *Огляд основних підsumків роботи Пенсійного фонду України за січень-грудень 2019 року*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2119035-oglyad-osnovnyh-pidsumkiv-roboty-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-sichen-gruden-2019-roku/> (дата звернення 26.02.2020).

12. USAID. *Трансформація фінансового сектору. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації*. Київ: DAI Global LLC, 2019. 58 с.

REFERENCES

1. Martynenko, N. (2017). Rozvytok pensiinoi systemy Ukrainy: poniattia ta sutnist [Development of the pension system of Ukraine: concept and essence]. Theory and history of public administration – *Teoriia ta istoriia derzhavnoho upravlinnia*, 3 (34), 55-61 [in Ukrainian].

2. Drobot, Ya. V., & Reznichenko N. V. (2016). Problemy ta napriamky reformuvannia pensiinoi systemy v Ukraini [Problems and directions of reforming the pension system in Ukraine]. Financial space – *Finansovyi prostir*, 1 (21), 63-66 [in Ukrainian].

3. Stavarska, T. O., & Shevchuk, I. L. (2017). Etapy pensiinoi reformy v Ukraini [Stages of pension reform in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 13, pp. 1221-1228 [in Ukrainian].

4. Zahreba, I. I. (2018). Reformuvannia pensiinoi systemy ta yoho vplyv na investytsiynu pryvablyvist Ukrainy [Reforming the pension system and its impact on the investment attractiveness of Ukraine]. Scientific Bulletin of Uzhhorod National University – *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 20/1, 159-163 [in Ukrainian].

5. Turianskyi, Yu. I., & Svydruk, I. I., & Klepanchuk, O. Yu. (2019). Didzhitalizatsiia vnurtrishnoho rynku Ukrainy yak instrument dosiahnennia tsilei staloho rozvytku [Digitization of the internal market of Ukraine as a tool for achieving the goals of sustainable development]. Scientific view: economics and management – *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, 4 (66), 35-45 [in Ukrainian].

6. Vyshnevskaya, O. A. (2016). Pensiina reforma: zarubizhnyi rozvytok dlia Ukrainy [Pension reform: foreign development for Ukraine]. Mechanisms of public administration – *Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia*, 8 (34), 42-48 [in Ukrainian].

7. Tolubiak, V. S., & Horyn, V. P. (2016). Zarubizhnyi dosvid pensiinykh reform: uroky ta vysnovky dlia Ukrainy [Foreign experience of pension reforms: lessons and conclusions for Ukraine]. Money, finance and credit – *Hroshi, finansy i kredyt*, 10, 765-771 [in Ukrainian].

8. Koval, O. P. (2013). *Pensiinyi vik: inozemnyi dosvid ta vitchyzniani realii : analitychna dopovid* [The retirement age: foreign experience and domestic realities: an analytical report]. Kyiv: NISD [in Ukrainian].

9. D'Addio, A., & Roger, M., & Savignac, F. (2020). *Pensions and household savings: cross-country heterogeneity in Europe*. European Central Bank Working Paper Series, 2372, 60. Retrieved from: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2372~2565732234.en.pdf> [in English].

10. Natskomfinposlugh (2020). *Комплексна інформаційна система* [A comprehensive information system]. Retrieved from: <https://kis.nfp.gov.ua/> [in Ukrainian].

11. Pensiinyi fond Ukrainy (2020). *Ohliad osnovnykh pidsumkiv roboty Pensiinoho fondu Ukrainy za sichen-hruden 2019 roku* [Summary of the main results of the Pension Fund of Ukraine for January-December 2019]. Retrieved from: <https://www.pfu.gov.ua/2119035-oglyad-osnovnyh-pidsumkiv-roboty-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-sichen-gruden-2019-roku/> [in Ukrainian].

12. USAID (2019). *Transformatsiia finansovoho sektoru. Nedержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації* [Transformation of the financial sector. Non-state pension provision in Ukraine: evaluation and recommendations]. Kyiv: DAI Global LLC [in Ukrainian].

Отримано 13.07.2020